

Lexikológia- Logos- veda lexos- slovo

- **Jazykovedná disciplína**, ktorá sa zaoberá **slovom a slovnou zásobou**
- **Skúma lexiku** (slovný základ)
- Slovná zásoba je **zachytená v slovníkoch**

Slovo- univerzálna jednotka jazyka, slovom sa zaoberajú aj iné jazykovedné disciplíny napr. : 1.morfológia, 2.syntax, 3.štylistika

- **Je to ustálený sled hlások**, má **lexikálny aj gramatický význam** (nie každý sled hlások má význam)

Lexikológia- (napr. chlapec- nedospelá osoba muž. Pohlavia, **Význam slov nájdeme v slovníku**)

Morfológia- (napr. chlapec- pods. m., **vieme určiť gramatické kategórie- rod, číslo, pád, vzor**)

Syntax- (napr. slovo chlapec- **môže byť vo vete vetným členom- predmetom, podmetom**)

SLOVO

Lexéma (slovo) - lexikálny (vecný) význam (predložky, spojky, častice, citoslovčia- nemajú lex. význam)

- **Gramatický význam slov**

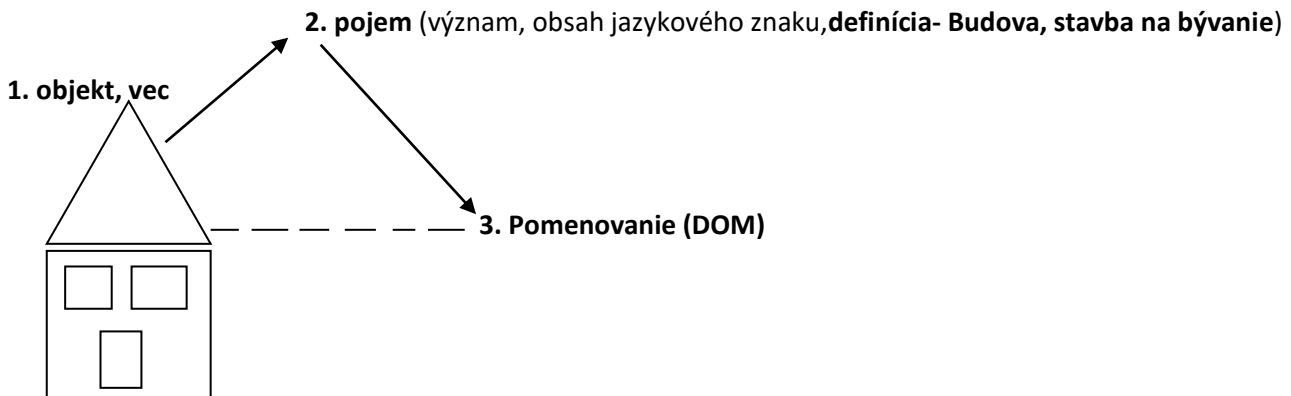
LV+ CV= úplný význam slova

Základné kodifikačné príručky:

1. **KSSJ-** keď chceme zistiť význam slova (Výkladový)
2. **PSP-** pravidlá slovenského pravopisu (Pravopisný)
3. **Názvy obcí na Slovensku**

- Gelnica- e, Žen. Rod/ Gelničan- a, mi/ Gelničanka- y, niek/ Gelnický

: Sémantický trojúholník

Sú zachytené fázy myslenia človeka t.j. :

1. **Najprv máme nejaký podnet z objektívnej skutočnosti**, napr. **vidíme nejaký konkrétny predmet**, v našom prípade **dom**
2. **Následne si uvedomíme čo vidíme**, a to tak, že si **vybavíme najdôležitejšie vlastnosti tohto predmetu**, t.j. **budova, stavba na bývanie a pod.- Základné charakteristiky.**

3. K vybavenej definícii priradíme meno, pod ktorým ho máme v mysli uložené- slovo ktoré pomenúva tento predmet- DOM

Sémantika je veda o významoch- sémantický (významový Δ)

- Vzťah medzi tým čo existuje a pomenovaním sa nerealizuje priamo a vykonáva sa cez pojem

Vzťahy medzi významami slov:

1. ANATÓMIA- (protikladnosť)- antonymá/opozitá

- je jav, pri ktorom sa vytvárajú dvojice **protirečivé** či **významovo protikladné slová**
- antonymne dvojice slov: **špinavý- čistý**
- v lit. sa používajú: **KONTRAST, OXYMOROM** sú založené na kontrastne

2. SYNONÝMIA- ROVNOZNAČNOSŤ- synonymá

- **jedná vec sa pomenúva viacerými slovami**
- **odlišne znejú** ale majú **podobný význam**
- Práca- robota, šichta, fuška, makačka
- Vytvárajú synonymické rady ↗
- Synonymický slovník slovenčiny

3. POLYSÉMIA- (poly- mnoho)- viacvýznamovosť

- je jav pri ktorom sa **jedným slovom pomenúvajú viaceré myšlienkové obrazy**, Vzniká **prenesením pomenovania na základe vonkajšej podobnosti**- ozn. pojem- **METAFORA**
- jazyk v ústach, jazak v topánke
- má dobrú hlavu, hlava štátu
- krátky slovník slovenské ja jazyka

4. HOMONÝMIA- (rovnosť)- (rovnosť)

- je jav **keď obe slová rovnako znejú**, ale **pomenúvajú iné myšlienkové obrazy**
- **medzi lexikálnymi významami slov niet viditeľných súvislostí**
- ich **rovnosť je náhodná**
- -markíza- šľachtička/markíza- striedka
- **-Základný rozdiel medzi polysémiou a homonymiou spočíva v existencii, respektíve absencii vzťahu medzi významami. Ak tu tento vzťah je, hovoríme o polysémii a naopak. P-(1...,2...) H-(šach¹,šach²)**
- Homonyma spracúvava HOMONIMICKÝ SLOVNÍK

5. PARONÝMIA (súzvuchnosť)

- jav pri ktorom sa **náhodne vedľa seba ocitnú 2 jazykové jednotky**, ktoré sú **zvukovo i gramaticky podobné**, **ale obsahovo rozdielne**
- FILTER- FLITER, KÁNON- KANÓN, ASIMILOVAŤ- ASI MILOVAŤ
- môžu sa využiť na oživenie textu v **umeleckom i publicistickom štýle** (v administ. štýle sa nepoužívajú)
- PARONYMICKÝ SLOVNÍK

SLOVNÁ ZÁSOBA

Slovná zásoba jazyka (lexika) je otvorený súbor jednoslovných a viacslovných pomenovaní, ktoré **slúžia človeku** v istom jazykovom spoločenstve na **vyjadrenie mimojazykovej skutočnosti (reálnej) alebo neskutočnej (virtuálnej)**- základná jednotka lexikológie je **SLOVO**- slúži na komunikáciu

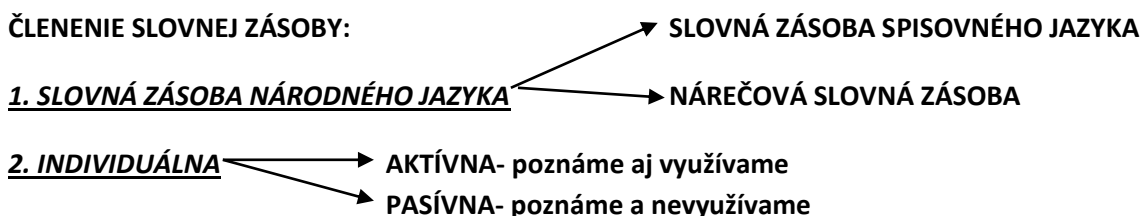
DYNAMIKA SLOVNEJ ZÁSObY

Slovná zásoba ako **otvorený súbor slov** sa spomedzi všetkých jazykových zložiek **najrýchlejšie mení a vyvíja, citlivo reaguje na zmeny v spoločnosti**. Má však **pevný základ**, ktorý nazývame **jadro slovnej zásoby**.

BOHATSTVO SLOVNEJ ZÁSObY

Zisťuje sa **pomocou štatistických metód**. Štatistickými metódami skúmame, ktoré **slová tvoria jadro slovnej zásoby**, ktoré sa **posúvajú na jej periférie**, koľko slov pozná dieťa a koľko dospelý.

ČLENENIE SLOVNEJ ZÁSObY:

SLOVNÁ ZÁSObA NÁRODNÉHO JAZYKA- tvorí ju **súbor všetkých slov daného jazyka**. Najdôležitejšia a najpočetnejšia je SZ spisovného a nárečová slovná zásoba.

INDIVIDUÁLNA SLOVNÁ ZÁSObA- tvorí ju **súbor slov jednotlivca**. Množstvo slov individuálnej slovnej zásoby je rôzne, závisí to od množstva faktorov ako je **napr. vek, vzdelanie, profesia**.

OKOLO 20 000 slov dospelý človek.

FRAZEOLÓGIA

- Súčasť lexikológie
- Skúma frazeologizmy
- **FRAZEOLÓGICKÁ JEDNOTKA/FRAZÉMA**- ustálené slovné spojenie s otvoreným významom
- Napr. vziať nohy na plecia

Frazeologizmy delenie:

1. Podľa počtu slov

- 1.najmenej z 2 slov
- 2.vety
- 3.súvetie

2. Podľa pôvodu

- **ĽUDOVÉ** (príslovia, porekadlá, pranostiky, niektoré prirovnania)- obyčajný človek

-**INTELEKTUÁLNE** (mytologické, biblické, historické, literárne)- vzdelanci

1. PRÍSLOVIA- (výhovný význam) **má ponaučenie**- bez práce nie sú koláče

2. POREKADLÁ- (konštatujú istú skutočnosť, skúsenosť, poznatok) **nevyplýva z nich ponaučenie**- z kaluže do blata.

3. PRIROVANIA- (len tie ktoré majú **ustálenú podobu**- SILNÝ AKO BUK

4. PRANOSTIKY-(výroky o počasí) **vznikli na základe dlhodobého pozorovania prírodných javov**- Matej ľady láme

1. MYTOLOGICKÉ- pochádzajú z mytológie (Grécko) napr. – (Achillova päta, Pandorina skrinka, Pyrhovo víťazstvo)

2. BIBLICKÉ- ich pôvod súvisí s bibliou. Napr. –(Sodoma Gomora, Šalamúnske rozhodnutie, v Evinom/Adamovon rúchu, starý ako Matuzalem)

3.HISTORICKÉ- viažu sa k určitým **udalostiam, osobnostiam.** (kocky si hodené- povedal Ceasar, objavil Ameriku)

4. LITERÁRNE- z umeleckej literatúry- (bojovať proti veterným mlynom, Keď ste si ma upiekli, tak si ma ja zjecte)